

УДК 377.3:614.8]:69

КАТЕГОРІАЛЬНО-ПОНЯТІЙНИЙ АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЇ «КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ»

Кулалаєва Н.В.

Інститут професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України

У статті здійснено категоріально-понятійний аналіз дефініції «культура безпеки професійної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю». Встановлено її значення у педагогічній науці, розкрито зміст, виокремлено сутнісні ознаки та наведено її повне визначення. Проведено семантичний аналіз понять «культура безпеки», «культура безпеки життєдіяльності», «культура безпеки професійної діяльності», «корпоративна культура» та «професійна культура», а також визначено понятійні зв'язки між ними. Побудовано етимологічну ієрархію визначуваної дефініції, що сприятиме узагальненню поглядів сучасних науковців щодо неї, уточненню педагогічного змісту досліджуваного явища та виокремленню значущої наукової інформації. Показано її важливість у контексті освіти для сталого розвитку та формування у молоді «зеленого» мислення.

Ключові слова: культура безпеки професійної діяльності, майбутні кваліфіковані робітники будівельного профілю, освіта для сталого розвитку, «зелене» мислення, культура безпеки, корпоративна культура, професійна культура.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток світової промисловості, швидка зміна виробничих технологій, автоматизація та робототехніка, впровадження розробок генної інженерії та біотехнологій на підприємствах, зокрема й будівельної галузі, призводять до того, що їхній персонал не в змозі негайно вибудувати досконалі системи виробничої безпеки. По-перше, працівникам не вистачає відповідних знань, умінь та навичок, по-друге, вони не встигають вчасно реагувати на виклики сучасного виробництва, а, по-третє, все ще не можуть позбутися норм, установок і правил поведінки тоталітарного минулого, за якими безпекою та життям робітника нехтували заради «великої мети». Отже, постійні зміни в економічному та суспільно-політичному житті висувають нові вимоги до підготовки сучасного фахівця – будівельника у професійно-технічному навчальному закладі (ПТНЗ) та зумовлюють потребу у формуванні в нього культури безпеки професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «культура безпеки» та її формування у фахівців і майбутніх фахівців досліджували провідні науковці в галузі професійної освіти: В. Бегун, Л. Власова, Ю. Вороб'єв, Р. Дурнев, А. Єперін, О. Запорожець, Ф. Кармазинов, В. Кузнецов, В. Михайлюк, В. Пучков, О. Русак, В. Сапронов, Є. Фрумкін, Л. Шершнев, та ін. Поняття «культура безпеки життєдіяльності» приділяли увагу в своїх наукових працях такі вчені, як Ю. Вороб'єв, Л. Горина, І. Долиніна, О. Дронов, Р. Дурнев, М. Зоріна, С. Косинкіна, О. Кушнар'ова, О. Михайлов, І. Немкова, В. Пучков, О. Русак, Р. Цаликов та ін.

Поняття «професійної культури» як складової загальної культури людства розглядали дослідники: С. Батишев, М. Гриньова, І. Ісаєв, Є. Клемент'єв, Н. Крилова, Н. Ліфінцева, О. Матвієнко, І. Михайліченко, Н. Підбуцька, В. Правоторов, Е. Соколов, М. Цивін, Я. Черньонков та ін.

Формування такого поняття як «корпоративна культура» ґрунтувалося на наукових працях таких учених як Т. Діл, А. Кеннеді, Т. Пітерс,

Р. Уотермен, Е. Шейн, Дж. Зонненфельд, Ю. Красовський, О. Віханський, А. Наумова, О. Антіпіна, С. Іноземцева, С. Іноземцева, А. Субетто та ін.

Однак, ще не існує усталеного визначення досліджуваної дефініції, не виокремлено її суттєві ознаки, що, у свою чергу, унеможливило коректне проектування педагогічного процесу з метою її формування у майбутніх фахівців. Більш того, педагогічні працівники не в повній мірі усвідомлюють важливість означеного поняття у контексті освіти для сталого розвитку та формування у молоді «зеленого» мислення, слабо уявляють його зв'язки з такими поняттями як професійна та корпоративна культура, що на сьогодні є досить актуальним.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Різноманітні тлумачення науковцями цієї дефініції призводять до зайвої концентрації їхньої уваги на її обговоренні, а, в багатьох випадках неспроможності педагогів цілеспрямовано впливати на майбутніх фахівців з метою її формування під час навчально-виробничого процесу. Вважаємо за необхідне провести детальний категоріально-понятійний аналіз досліджуваної дефініції, а також суміжних з нею понять, що дозволить сформулювати її визначення, уточнити педагогічний зміст досліджуваного явища, виокремити значущу наукову інформацію та узагальнити погляди сучасних науковців на вихідну наукову категорію.

Мега статті полягає у формулюванні визначення дефініції «культура безпеки професійної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю», розкритті змісту та виокремленні її сутнісних ознак на основі здійснення категоріально-понятійного аналізу та семантичного аналізу понять: «культура безпеки», «культура безпеки життєдіяльності», «професійна культура», «корпоративна культура» та «культура безпеки професійної діяльності майбутнього фахівця», а також визначенні понятійних зв'язків між ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи дефініцію «культура безпеки про-

фесійної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю» необхідно, на нашу думку, визначити зміст загального поняття «культура безпеки професійної діяльності майбутнього фахівця». З цією метою доцільно побудувати етимологічну ієрархію досліджуваної дефініції, визначити її окремі риси, що знаходяться у споріднених поняттях і з'ясувати пов'язаний з ними зміст. Серед таких понять ми виокремили наступні: «культура безпеки», «культура безпеки життєдіяльності», «корпоративна культура» та «професійна культура».

Першим базовим поняттям у роботі є «культура безпеки», що складається з таких дефініцій як «культура» і «безпека». Зазначимо, що «культура» – це загальне й універсальне поняття, вона має надзвичайно великий обсяг. Наразі у світовій науковій спільноті виокремлюють до 700 різних визначень поняття «культура» [1, с. 6]. На нашу думку, його доцільно розглядати з позиції тих підходів, на які ми безпосередньо спираємося у нашому дослідженні: антропологічного та діяльнісного.

Відповідно до антропологічного підходу (А. Белік, Л. Іонін, М. Каган, К. Клакхон, А. Кребер, Дж. Мердок, Л. Уайт та інші) визначаються цінності, завдяки яким поняття «культура» зберігається і відтворюється [2, с. 16-19]. Призначення культури, «обов'язки», роль, яку вона відіграє у людському житті, відбивається в її функціях. Як основні функції культури, що дають змогу суспільству існувати тривалий історичний період, виділяють такі: гуманістичну, креативну, комунікативну, семіотичну, нормативну, релаксаційну, пізнавальну, інформативну, регулятивну, захисну тощо.

К. Клакхон та А. Кребер систематизували й узагальнили поняття «культура» з позиції функцій, котрі їй притаманні та описані багатьма науковцями. Так, за змістом культура складається із знання, вірувань, мистецтва, моральності, законів, звичаїв і деяких інших здібностей і звичок, засвоєних людиною як членом суспільства (Е. Тайлор). Відповідно до соціального наслідування і традицій – культура є соціально успадкованим комплексом способів діяльності і переконань, що складають тканину нашого життя (Е. Сепір). Згідно з нормативною функцією культуру розглядають з позиції образу життя або ідеалів та цінностей – культура є способом життя або сукупністю стандартизованих вірувань і практик, яким слідує суспільство (К. Уіслер). Подібну точку зору висловлюють і вітчизняні науковці, на їхню думку, культура – це сукупність цінностей, норм та ідеалів, що виконують як конструктивну, так і передусім регулятивну роль у тому чи іншому конкретному суспільстві [3, с. 387]. Деякі науковці уособлюють поняття «культура» з процесом адаптації до середовища або процесом навчання та формування звичок – культура є поведінкою, що має засвоюватися кожним новим поколінням шляхом навчання (Р. Бенедикт). Відповідно до структурної організації – культура складається з соціально стандартизованої поведінки та мислення деякої групи людей і матеріальних продуктів її діяльності (Дж. Хонігман). Така позиція спостерігається і в концепціях К. Клакхона, А. Кребера

та Л. Уайта, які вважали, що культура має внутрішні складові, котрі проявляються зовні у вигляді норм, що визначають патерни людської поведінки. До того ж, вона виникає у результаті діяльності людей, втілюючись у матеріальних засобах, а її ядро складають традиційні ідеї, що склалися історично, зокрема ті, що мають особливу цінність. Таким чином, з одного боку, вона є результатом діяльності людей, а з іншого – її регулятором [2, с. 16-19].

З позиції діяльнісного підходу (М. Каган, В. Келле, М. Ковальзон, Е. Маркарян, В. Межуєв, М. Туровський та ін.) культуру розглядають як специфічно людський, вироблений «спосіб діяльності» або технологію її здійснення, тобто культура відбиває технологічну складову суспільного життя людей [4, с. 119-123].

Підсумовуючи наведене у якості базового поняття виокремимо таке. Культура – специфічний спосіб організації людської життєдіяльності, який представлено у продуктах матеріальної та духовної праці, системі соціальних норм і переконань, духовних цінностях, сукупності відносин людей до природи, між собою та до себе особисто.

Підкреслюючи поліфункціональність культури, зауважимо, що в межах нашого дослідження на особливу увагу заслуговує її захисна функція, котра є універсальною. За допомогою штучно створених знарядь і пристосувань – знарядь праці, ліків, зброї, транспортних засобів, джерел енергії – люди неймовірно збільшили свої можливості пристосування до навколишнього середовища. Але на зміну одним несприятливим факторам, усунутим технічним прогресом, приходять інші, породжені людиною. Розв'язані продовольча та частково епідеміологічна проблеми, але виснажується ґрунт, знищуються ліси, забруднюються водойми, з'являються нові хвороби (СНІД, променева хвороба тощо). Таким чином, матеріальна культура, технічний прогрес, з одного боку, знижують загрозу життю і здоров'ю людей, а з іншого – підвищують її, потребуючи відповідних заходів з безпеки. До того ж, культура як соціальне явище, що протистоїть зовнішній природі, виникла саме як фактор виживання людини, тобто їй споконвічно властива «захисна» функція. Утім, світове суспільство, що наразі досягло високого розвитку, як у технологічному так і культурному сенсі, свої подальші «дії» має проектувати на основі «зеленого» мислення, закладаючи пріоритет безпеки ще на стадії планування будь-якої діяльності.

Стосовно поняття «безпека» ми погоджуємося з визначенням, що це стан повного фізичного, соціального і духовного благополуччя, що визначається внутрішніми (спадковість, фізичне і психічне здоров'я) і зовнішніми (навколишнє природне, антропогенне, техногенне, соціальне середовище) факторами [5, с. 44].

До обмеження родового поняття «культура» привело поєднання його з видоутворюючою ознакою «безпека». Таке об'єднання понять вперше було здійснено Міжнародним агентством з атомної енергії у 1986 р. у процесі аналізу причин і наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Визнано, що відсутність культури безпеки з'явилася однією з її основних причин. Надалі цей термін було уточнено в «Загальних положеннях забезпечення

безпеки атомних станцій» (ОПБ-88/97) [6]. У цьому документі зазначено, що культура безпеки характеризується кваліфікаційною та психологічною підготовленістю персоналу, а її формування є одним з фундаментальних принципів керування і підлягає нормативному регулюванню в атомній енергетиці. Під час Рамочної конвенції Міжнародної організації праці з питань охорони праці та техніки безпеки (2006 р.) було проголошено таке визначення превентивної культури безпеки: «Це культура, в якій право на безпечне та сприятливе для здоров'я робоче середовище дотримується на всіх рівнях, у якій уряд, роботодавці і працівники активно беруть участь у її забезпеченні за допомогою системи встановлених прав та обов'язків, а також, у якій принципу запобігання надається найвищий пріоритет» [7, с. 15]. Нині склалося розуміння того, що дана категорія має бути застосована не тільки до персоналу потенційно небезпечних об'єктів, але і до кожної людини окремо та суспільства в цілому.

Для уточнення поняття «культура безпеки» необхідно визначитися з її найближчою родовою ознакою. Серед найпоширеніших родових ознак дефініцій науковці найчастіше виокремлюють такі як «набір характеристик і особливостей діяльності та поведінки», «складова корпоративної культури», «способи та результати розумної життєдіяльності людини», «певний рівень розвитку творчих сил і здібностей людини», «процес збереження та розвитку» тощо. Отже, йдеться про сукупність певних характеристик, особливостей, способів та результатів поведінки людини. Вони логічно пов'язані з певним змістом – забезпеченням безпеки, і в значній мірі в умовах організації (підприємства). Відповідно до здійсненого узагальнення визначень культури безпеки, спільним у розумінні цього поняття є ціннісне ставлення людини (фахівця) до безпеки, що впливає на її поведінку та діяльність. Таким чином, підсумуємо: культура безпеки – це система поглядів, переконань та цінностей людини (фахівця), що визначають її ставлення до безпеки (особистої, виробничої, корпоративної тощо) і впливають на ділові відносини, поведінку та діяльність.

Усі різноманітні прояви безпеки на досягнення яких спрямована індивідуальна та соціальна діяльність людини є основною системоутворюючою ознакою такого поняття як «культура безпеки життєдіяльності». Воно відбивається у використанні методів, способів і прийомів побутової (поза трудової діяльності) і професійної (під час праці) поведінки людини для мінімізації ризиків та загроз. До родових ознак цієї понятійної категорії вітчизняні та зарубіжні автори відносять: «стан розвитку особистості», «рівень розвитку людини та суспільства», «структурно-рівневе утворення», «діяльність людини», «складний феномен, що відбиває різні види культур», «комплексна характеристика знань і умінь», «сукупність правил, норм і дій індивіда, групи та суспільства», «інтегральна якість особистості» тощо. Таким чином, більшість науковців розуміють «культуру безпеки життєдіяльності» і як явище (феномен, стан, рівень, утворення, сукупність, якість, характеристика), і як процес (діяльність), що спрямовані на забезпечення мотивації до безпечних життя та діяльності людини (фахівця). Ми по-

годжуємося з поглядами І. Немкової, яка вважає культуру безпеки життєдіяльності – інтегральною якістю особистості, що визначає її спрямованість на розвиток потреби в безпеці на основі сукупності професійних і спеціальних знань, постійного вдосконалення вмінь і навичок безпечної реалізації професійної і соціальної діяльності [8].

Цікавою у контексті нашого дослідження є думка М. Зоріної. Вона пропонує розглядати поняття культури безпеки життєдіяльності представників певної професійної групи (фахівців) як таке утворення, що має власну специфіку та складається з трьох компонентів (культури, професійної культури і спеціальних знань, умінь та навичок), котрі становлять безпеку майбутньої професії і визначають її сутнісні характеристики. М. Зоріна вважає, що культура безпеки життєдіяльності фахівця – це сукупність позицій, цінностей і зразків поведінки, яка відбиває його відносини з професійним середовищем і містить такий вимір безпеки, що пов'язаний і зумовлений безпосередньо професією (професійною діяльністю) [9, с. 149–153.]. Отже, культуру безпеки життєдіяльності майбутнього фахівця, необхідно розглядати і як структурний компонент його базової культури, і як обов'язкову складову професійної культури, що формується в процесі професійної підготовки робітника в умовах ПТНЗ.

До речі, професійна культура робітника, на нашу думку, є комплексом компетенцій, знань, умінь, навичок, якостей, що визначають готовність до реалізації власних сутнісних сил у конкретній галузі суспільної праці [10]. У працях В. Байденка, Е. Зеєра, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Маркової та ін. професійна культура фахівця трактується як середньозважений показник, який корелює з певним рівнем компетентності, що й відбиває ступінь засвоєних компетенцій [11, с. 34–42.]. Готовність до праці передбачає усвідомлення робітником усіх аспектів професійної діяльності, з-поміж яких одне з основних місць посідає саме його безпека. До того ж питання дотримання безпеки на суб'єктах господарювання приділяється значна увага. Зрозуміло, що корпоративна культура підприємства, політика, якої дотримується його керівництво, суттєво впливають на досягнення безпечних умов праці робітників. Клімат, що панує в колективі, особистісні взаємовідносини, традиції та звички визначають пріоритетні напрями розвитку корпоративної культури.

На думку І. Ігнат'євої та О. Гарафонові, корпоративна культура – це система цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, а також дійових принципів, норм поведінки, традицій, ритуалів тощо, які склалися в організації або її підрозділах за час діяльності та які приймаються більшістю співробітників [12, с. 398]. Світовий досвід ведення господарчої діяльності переконує, що впровадження в корпоративні відносини норм, дотримання яких створює атмосферу єдності цілей кожного учасника управління, дає змогу досягати високих рівнів організації діяльності корпорації, особливо з питань безпеки. Зазначимо, що на кожному підприємстві, зокрема будівельної галузі, існує система управління охороною праці. З метою профілактики травматизму та небезпечних ситуацій на будівельному майдан-

чику активно працюють інженери й інспектори з охорони праці. До речі, їхня діяльність безпосередньо спрямована на розвиток у працівників культури безпеки професійної діяльності.

М. Усачев пропонує визначати цей термін, з одного боку, як частину культури безпеки життєдіяльності, а, з іншого, як частину професійної культури фахівця (сукупність позицій, цінностей та зразків професійної поведінки). На його думку, з якою ми погоджуємося, культура безпеки професійної діяльності є інтегральною якістю особистості фахівця, що характеризується цілісною єдністю його потреб, знань, умінь щодо попередження небезпечних ситуацій і загроз, і ступеня готовності до саморозвитку, заснованою на глибокому усвідомленні пріоритету безпеки під час розв'язання будь-яких професійних завдань [13].

Наше розуміння етимологічної ієрархії дефініції «культура безпеки професійної діяльності фахівця» та її понятійного зв'язку з іншими вихідними поняттями дослідження наведено на рис. 1.

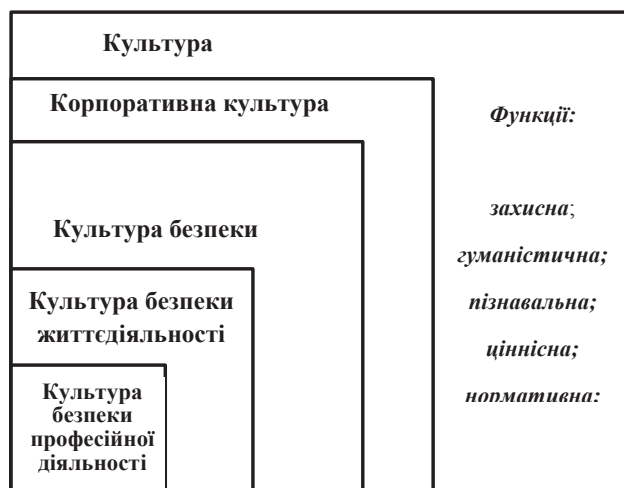

Рис. 1. Етимологічна ієрархія дефініції «Культура безпеки професійної діяльності фахівця»

Найбільш загальним поняттям є «культура», однією з функцій якої є захисна. Саме її наявність уможлиблює поєднання понять «культура» і «безпека».

Доцільно врахувати, також, думку С. Обухова, який під професійною культурою майбутнього робітника будівельного профілю розуміє інтегративне утворення, що містить стійку мотивацію до оволодіння професією та вдосконалення професійної майстерності, ціннісне ставлення до професії будівельника, професійні знання, вміння їх застосовувати, володіння будівельними технологіями, особистісні якості (відповідальність за якість та результати професійної діяльності), що забезпечують конкурентоспроможність майбутнього робітника в умовах сучасного виробництва [14].

У цьому контексті при визначенні досліджуваної дефініції доцільно, на наш погляд, обрати професійно значущі якості особистості майбутнього кваліфікованого робітника будівельного профілю. Під якими науковці розуміють окремі динамічні риси особистості, психічні та психомоторні властивості (відбиваються рівнем розвитку відповідних психічних та психомоторних процесів), а також фізичні якості, що відповідають вимогам до людини будь-якої певної профе-

сії і сприяють успішному оволодінню цією професією [15, с. 136]. Т. Пятничук, для майбутніх опоряджувальників будівельних визначає такі: працелюбність, витривалість, наполегливість, самостійність, організованість, ініціативність, здатність розвивати природні здібності, боротися з труднощами та помилками (вивчення нових видів професійних робіт, матеріалів, інструменту, творчість, креативність) [16, с. 26].

Під час підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю до безпечної професійної діяльності, набуття навичок попереджати впливи небезпечних чинників техногенного середовища їм необхідні певні якості, серед яких ми виокремлюємо [17, с. 52-53]:

- емоційну стійкість при використанні та обслуговуванні технологічного обладнання, керуванні транспортними засобами, коли існує реальна можливість виникнення аварійних ситуацій;

- фізичну силу і витривалість, м'язову, вестибулярну, кінестетичну чутливість, здатність довгостроково підтримувати м'язову напругу і виконувати рухи, що вимагають значних зусиль;

- швидкість реакції та переключення з одного виду роботи на інший;

- окомір, зір, слух, вібраційні, м'язово-суглобові й інші види відчуттів та сприйняття, розвинене кольоросприймання;

- точність і швидкість рухів, дій, добру координацію та обдуманість рухів, наявність різних рухових навичок, ручну вправність, спритність;

- характерологічні особливості (відповідальність, акуратність, старанність, точність, чіткість і терпіння, логічність, увагу, пунктуальність, образну і мовно-логічну пам'ять (в тому числі й рухову пам'ять), розвинене просторове мислення, спостережливість і допитливість;

- вміння працювати в бригаді, підтримувати у відносинах з колегами високу виконавську дисципліну.

Таким чином за результатами проведеного нами аналізу можна виокремити основні суттєві ознаки дослідженої дефініції:

- ціннісне ставлення до питань професійної та особистої безпеки;

- спрямованість на розвиток потреби в безпеці у професійному середовищі (на будівельному майданчику);

- мотивацію до опанування професійними знаннями й уміннями, що дадуть можливість попереджувати небезпечні ситуації і загрози, що виникають на будівництві;

- готовність до саморозвитку, що забезпечуватиме відповідні дії у разі виникнення небезпек;

- усвідомлення пріоритету безпеки під час розв'язання професійних завдань;

- володіння професійно значущими якостями, важливими для досягнення умов безпеки у професійному середовищі (фізична сила і витривалість, м'язова, вестибулярна, кінестетична чутливість, швидкість реакції, окомір, точність і швидкість рухів і дій, хороша координація і обдуманість рухів, терпіння, увага, розвинене просторове мислення, спостережливість).

Результати проведеного категоріально-понятійного аналізу вихідних понять дослідження дали нам можливість сформулювати його ключову дефініцію. Культура безпеки професійної ді-

яльності майбутнього кваліфікованого робітника будівельного профілю – це інтегральна якість його особистості, що виявляється в її ціннісному ставленні до питань професійної та особистої безпеки, мотивації до опанування сукупності професійних і спеціальних знань, умінь та навичок у галузі будівництва, що дадуть можливість попереджувати небезпечні ситуації і загрози, готовності до саморозвитку, що забезпечуватиме відповідні дії у разі виникнення небезпек на будівельному майданчику, володінні професійно значущими якостями, важливими для досягнення умов безпеки у професійному середовищі (фізична сила і витривалість, м'язова, вестибулярна, кінестетична чутливість, швидкість реакції, окомір, точність і швидкість рухів і дій, хороша координація і обдуманість рухів, терпіння, увага, розвинене просторове мислення, спостережливість).

Висновки з даного дослідження і перспективи. Проведений категоріально-понятійний аналіз дефініції «культура безпеки професійної діяль-

ності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю» дозволив розкрити її зміст, виокремити сутнісні ознаки та сформулювати її наукове визначення. Крім цього, здійснений семантичний аналіз понять «культура безпеки», «культура безпеки життєдіяльності», «культура безпеки професійної діяльності», «корпоративна культура» та «професійна культура» дозволив виявити взаємозв'язки, що існують між ними та визначуваною дефініцією. За його допомогою було побудовано етимологічну ієрархію дефініції «культура безпеки професійної діяльності фахівця», що сприятиме узагальненню поглядів сучасних науковців щодо визначуваної дефініції, уточненню її педагогічного змісту та виокремленню значущої наукової інформації. У якості перспектив подальших досліджень вбачаємо розроблення педагогічного інструментарію формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю.

Список літератури:

1. Безклубенко С. Д. Про поняття культура та культуру визначення понять / С. Д. Безклубенко // Культура і мистецтво у сучасному світі. – 2013. – Вип. 14. – С. 6-13.
2. Белик А. А. Культурология. Антропологические теории культур / А. А. Белик. – М.: Рос. гос. гуманитар. Ун-т, 1999. – 241 с.
3. Філософський словник соціальних термінів / Під загальною ред. В. П. Андрущенка. – Вид. третє, доп. – Х.: «Р.І.Ф.», 2005. – 672 с.
4. Саракун Л. П. Експлікація поняття «культура» в сучасному філософському дискурсі [Електронний ресурс] / Л. П. Саракун // Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. – 2011. – Вип. 539-540. – С. 119-123. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_fil_2011_539-540_22 – Назва з екрану.
5. Кулалаєва Н. В. Культура безпеки людства. Монографія [Текст] / Н. В. Кулалаєва, В. О. Михайлюк. – Миколаїв, 2011. – 376 с.
6. Общие положения обеспечения безопасности атомных станций. ОПБ 88/97. НП-001-97 (ПНАЭ Г-01-011-97): введ. в действие 01.07.1998. – М.: Госатомнадзор, 1998. – 47 с.
7. Antonio Sammarota Education and training in safety and health: the European dimension. – Institute for Work and Health. German Social Accident Insurance Mittelstraße 51, D – 10117 Berlin. – Medienhaus Plump, Rheinbreitbach. – IAG Report 4/2011e. – 153 p.
8. Немкова И. Н. Формирование культуры безопасности жизнедеятельности студентов в процессе профессиональной подготовки в ВУЗе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Немкова Ирина Николаевна. – Тамбов, 2005. – 238 с.
9. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності і особливостей формування культури безпеки життєдіяльності / М. О. Зоріна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. Вип. 8. – 2010. – С. 149-153.
10. Кулалаєва Н. В. Гуманізація освіти як умова визначення фахівцем власного місця у професійній діяльності / Н. В. Кулалаєва // Теорія та методика професійної освіти / Електронне фахове видання. – № 5. – 2015. – Режим доступу: <http://tmpe.eor.by/index.php/editions/121-edition-5> (дата звернення 21.04.2017). – Назва з екрану.
11. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
12. Ігнат'єва І. А. Корпоративне управління [текст]: підручник / І. А. Ігнат'єва, О. І. Гарафонова – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 600 с.
13. Усачев Н. А. Технология формирования культуры безопасности профессиональной деятельности у студентов факультетов физической культуры [Электронный ресурс]: [Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Усачев Николай Александрович. – Санкт-Петербург, 2010. – 156 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/tekhnologiya-formirovaniya-kultury-bezopasnosti-professionalnoj-deyatelnosti-u-studentov-fak#ixzz4dYI9KbOC> (дата обращения 16.08.2016). – Название с экрана.
14. Обухов С. В. Формирование профессиональной культуры у будущих рабочих строительного профиля в учреждении профессионального образования: диссертация... кандидата педагогических наук: 13.00.08 / Обухов Станислав Владимирович; [Место защиты: Марийский государственный университет]. – Йошкар-Ола, 2014. – 157 с. Режим доступа: <http://www.dslib.net/prof-obrazovanie/formirovanie-professionalnoj-kultury-ubuduwh-rabochih-stroitel'nogo-profilja-v.html#5495251> (дата звернення 16.04.2017). – Назва з екрану.
15. Лещенко Г. А. Професійно важливі якості фахівців з аварійного обслуговування на авіаційному транспорті / Г. А. Лещенко // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки / ред. кол.: В. В. Радул, В. А. Кушнір та ін. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 134. – С. 136-140.
16. Пятничук Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних у професійно-технічних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Пятничук Тетяна Володимирівна; Національна академія педагогічних наук України, Інститут професійно-технічної освіти; наук. кер. Радкевич В. О. – Київ, 2015. – 246 с.
17. Кулалаєва Н. В. Особенности подготовки квалифицированных рабочих строительного профиля для безопасной работы / Н. В. Кулалаєва // Профессиональное образование. – № 2(24). – 2016. – С. 51-55.

Кулалаева Н.В.

Институт профессионально-технического образования
Национальной академии педагогических наук Украины

КАТЕГОРИАЛЬНО-ПОНЯТИЙНЫЙ АНАЛИЗ ДЕФИНИЦИИ «КУЛЬТУРА БЕЗОПАСНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОЧИХ СТРОИТЕЛЬНОГО ПРОФИЛЯ»

Аннотация

В статье осуществлен категориально-понятийный анализ дефиниции «культура безопасности профессиональной деятельности будущих квалифицированных рабочих строительного профиля». Установлено ее значение в педагогической науке, раскрыто содержание, выделены существенные признаки и дано ее полное определение. Проведен семантический анализ понятий «культура безопасности», «культура безопасности жизнедеятельности», «культура безопасности профессиональной деятельности», «корпоративная культура» и «профессиональная культура», а также определены понятийные связи между ними. Построена этимологическая иерархия определяемой дефиниции, способствующая обобщению взглядов современных ученых на нее, уточнению педагогического содержания исследуемого явления и выделению важной научной информации. Показана ее важность в контексте образования для устойчивого развития и формирования у молодежи «зеленого» мышления.

Ключевые слова: культура безопасности профессиональной деятельности, будущие квалифицированные рабочие строительного профиля, образование для устойчивого развития, «зеленое» мышление, культура безопасности, корпоративная культура, профессиональная культура.

Kulalaieva N.V.

Institute of Vocational Education and Training
National Academy of Educational Sciences of Ukraine

CATEGORY-CONCEPTUAL ANALYSIS OF A DEFINITION «THE SAFETY CULTURE OF A PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE SKILLED WORKERS OF A CONSTRUCTION PROFILE»

Summary

The article carries out a category-conceptual analysis of the definition of «safety culture of professional activity of future skilled construction workers». Its importance in pedagogical science is established, the content is revealed, essential signs are identified and its full definition is given. Semantic analysis of the concepts «safety culture», «safety culture of life», «safety culture of professional activity», «corporate culture» and «professional culture», as well as conceptual links between them are defined. An etymological hierarchy of the defined definition has been constructed, contributing to the generalization of the views of modern scientists on it, clarifying the pedagogical content of the phenomenon under investigation and highlighting important scientific information. Its importance in the context of education for sustainable development and the formation of «green» mind among young people is shown.

Keywords: safety culture of professional activity, skilled workers of the construction profile, education for sustainable development, «green» mind, safety culture, corporate culture, professional culture.